

Asia: VN/22309/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Lausunnonantajan yleiset huomiot koko esityksestä

Etelä-Savon käräjäoikeus kannattaa muutostavoitteita. Lähtökohtana on jatkossakin oltava se, että sakkomenettelyssä tuomittaisiin nimensä mukaisesti vain sakkoja, ja asioiden on oltava yksinkertaisia ja selviä.

Nykyisin sakkomenettelyn soveltamisalan ulkopuolelle jäävät kaikki rikosasiat, joissa säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta. Rikokset, joista on säädetty vankeutta yli puoli vuotta mutta enintään kaksi vuotta, ovat hyvin usein siinä määrin yksinkertaisia ja selviä (parhaimpina esimerkkinä tietyt omaisuus- ja liikennesrikokset), ettei käytännössä sakkomenettelyn soveltamiseksi näiden rikosten kohdalla olisi periaatteellista estettä.

Käytännössä menettämisseuraamuksen nostaminen tuhannesta eurosta viiteen tuhanteen euroon ei myöskään olisi käräjäoikeuden näkemyksen mukaan ongelmallinen, eikä esityksessä lähdetäkään siitä, että sakkomenettelyssä tulisi määrättäväksi muita seuraamuksia (pois lukien kaavamainen rikosuhrimaksu), kuten eläintenpitokieltoa, liiketoimintakieltoa taikka metsästyskieltoa. Käräjäoikeuden näkemyksen mukaan kyseisenkaltaisia laajennuksia ei olisikaan perusteltua tehdä, koska menettelyyn tulee jatkossakin viedä vain selviä ja yksinkertaisia asioita, ja kyseiset seuraamukset sekä perusteiden että niiden kestojen osalta edellyttävät aina oikeudellista harkintaa.

Kuten hallituksen esityksessä on todettu, tuomioistuimet ratkaisevat nykyisellään runsaasti selviä ja yksinkertaisia rikosasioita, jotka itsessään soveltuisivat käsiteltäväksi sakkomenettelyssä. On oletettavaa, että syyttäjälle syytteen nostaminen selkeässä ja yksinkertaisessa asiassa on työläämpää kuin rangaistusmääräyksen antaminen. Tiedossa on, että myös Syyttäjälaitoksen resurssit ovat nykyisellään riittämättömät, joten yksinkertaisten ja selvien rikosasioiden tehostaminen olisi omiaan parantamaan rikosprosessiketjun sujuvoittamista ja tätä kautta mahdollistaisi asioiden käsittelyn

joutuisammin ilman kohtuuttomia viivästyksiä. Samasta syystä myös poliisin ratkaisuvallan laajentaminen olisi perusteltua nykyisestä 20 päiväsakon rajasta.

Esityksessä esiin tuotuihin mahdollisiin kustannussäästöihin liittyy huomattavia epävarmuustekijöitä, joiden perusteella ainakaan resurssien vähentämisiin ei missään tapauksessa tule ryhtyä. Mahdollisia säästöjä on ennakollisesti mahdotonta arvioida luotettavasti.

Lain soveltamisalan laajentaminen: rikokset, joista säädetty ankarin rangaistus on kaksi vuotta vankeutta

Sakkomenettelyn soveltamisalaa voitaisiin hyvin laajentaa selviin ja yksinkertaisiin rikoksiin, joista on säädetty kahden vuoden enimmäisrangaistus. Tätä puoltaa käräjäoikeuden näkemyksen mukaan vahvasti ja itsessään se, että esimerkiksi törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen tulee usein sakoilla sovitettavaksi. Harvinaisemmat rikokset toisaalta on kyettävä ottamaan huomioon, ja tietyistä tähän ryhmään kuuluvista rikoksista tuomitaan myös vakiintuneesti vankeusrangaistus (törkeä rattijuopumus). Joka tapauksessa koska selvänä lähtökohtana pidetään jatkossakin vaatimusta asian yksinkertaisuudesta ja selvyydestä, ei itsessään estettä käyttöalan laajentamiselle ole.

Soveltamisalan ulkopuolelle on perusteltua jättää henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset, seksuaalirikokset, sotarikokset ja rikokset ihmisyyttä vastaan niissä teoissa, joista säädetty ankarin rangaistus on yli kuusi kuukautta mutta enintään kaksi vuotta vankeutta. Tästä syystä myös pahoinpitelyn jättäminen pois sakkomenettelystä on perusteltua, koska sääntelyn selkeydestä on myös huolehdittava. Käytäntö saattaisi muodostua hyvinkin epäselväksi, mikäli jotkut pahoinpitelyt katsottaisiin soveltuvan sakkomenettelyyn, mutta toiset ei (esimerkiksi lähisuhdeväkivalta).

Lain soveltamisalan laajentaminen: menettämisseuraamukset

Käräjäoikeus viittaa yllä lausuttuun.

Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän ratkaisulta

Poliisin ratkaisulta on perusteltua laajentaa asioihin, joista säädetty enimmäisrangaistus olisi sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Tämä lisäisi ns. yhden kosketuksen periaatetta, tehostaisi rikosprosessiketjua ja vähentäisi osaltaan syyttäjien työmäärää. Tältä osin käräjäoikeus kiinnittää huomiota siihen, että vaikka poliisilla ei ole lainopillista koulutusta, on syyttäjä käytännössä vahvistanut poliisin esittämän sakkovaatimuksen sellaisenaan noin 98 prosenttisesti. Vaikeat ja tulkinnanvaraiset asiat tulevat muutoinkin ohjautumaan normaaliin rikosprosessiin rangaistusasteikosta riippumatta, ja huomioon on otettava myös alla lausuttu poliisin ja syyttäjän välinen yhteistyön mahdollisuus. Näissä asioissa muutoksenhakuoikeutta voidaan pitää asianosaisen oikeusturvan kannalta riittävänä.

Ehdotettua poliisin ratkaisuvallan päiväsakkojen enimmäismäärää (60) voidaan pitää perusteltuna parannuksena nykyisestä 20:stä. Vaikka sinällään päiväsakkojen enimmäismäärä voisi poliisin

toimivallassa olla korkeampikin, on perusteltua, että lähellä vankeuden rajaa olevat teot menisivät lainopillisen koulutuksen saaneelle taholle eli syyttäjälle.

Alaikäinen epäilty sakkomenettelyssä

Nykyistä laajuutta voitaneen pitää perusteltuna. Edelleen huoltajien ja sosiaalitoimen osallistuminen alaikäisten prosesseihin on turvattava.

Asianosaisten suostumukset ja suostumuksen peruuttaminen

Muutoksenhakuoikeus lienee riittävä oikeussuojakeino, eli suostumuksen peruuttamisesta luopuminen olisi omiaan selkeyttämään prosessia.

Lain soveltamisalan laajentaminen: yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsittely

Käräjäoikeus ei näe estettä sille, etteikö sakkomenettelyssä voitaisi vahvistaa myös asianomistajien riidattomia korvausvaatimuksia 5.000 euroon saakka. Näin menettelyn piiriin saataisiin todennäköisesti huomattavasti enemmän pieniä ja yksinkertaisia rikosasioita, mikä voisi olennaisestikin tehostaa rikosprosessiketjua ja lyhentää asioiden käsittelyaikoja.

Lain soveltamisalan laajentaminen: päihdetutkimuskustannukset

Käräjäoikeus kannattaa varauksetta sitä, että päihdetutkimuskustannukset voitaisiin käsitellä sakkomenettelyssä. Tämä mahdollistaisi ns. huumorattien käsittelyn.

Esitutkintaan ehdotetut muutokset

Käräjäoikeus ei myöskään näe tarvetta sille, että kaikki asiat, joissa poliisi olisi asianosaisena (joko epäiltynä taikka asianomistajana), rajattaisiin kategorisesti sakkomenettelyn ulkopuolelle. Ilmoitusvelvollisuutta syyttäjälle voidaan kuitenkin pitää perusteltuna.

Muutoksenhakusääntelyyn ehdotetut muutokset

Käräjäoikeuden näkemyksen mukaan tätä on pidettävä välttämättömänä, koska sakkomenettelyyn ohjautuu jatkossa huomattavasti enemmän rikosnimikkeitä, sekä mahdollisesti myös yksityisoikeudellisia vaatimuksia. Toisaalta käräjäoikeus ei ole vakuuttunut siitä, etteikö nämä muutokset saattaisi tosiasiallisesti johtaa siihen, että asianomistajien valituksia tulisi huomattavissa määrin vireille käräjäoikeuksissa. Asianomistajien mielipiteet voivat hyvinkin ajan kuluessa muuttua, myös vahvistettujen korvausmäärien osalta.

Kiviluoto Niko
Etelä-Savon käräjäoikeus